

بررسی الزامات جهانی شدن و چالش‌های اساسی پیش روی آموزش عالی، تحقیقات و فناوری

حمید جاودانی

موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی

آموزش کنشی فرهنگی برای آزادی است و
بنابراین کنشی است برای دانستن و نه به ذهن
سپردن. به دلیل پیچیدگی تمامیتش، این کنش
را نمی‌توان با نظریه‌های مکانیستی تشریح
کرد. آموزش به طور کلی به مثابه کنشی
شناختی در چارچوب چنین نظریاتی نمی‌گنجد.

Freire, 1972:13

♦ **مطالعات مفهومی:** اگر چه در سطح مفهومی و گفتمانی، جهانی شدن می‌تواند رویداد خجسته‌ای به شمار آید که مرزهای مصنوعی حایل میان جوامع و انسان‌ها را از میان برمی‌چیند، اما به نظر می‌رسد که در عرصه کنش، به روال کنونی، به بی‌راهه‌ای رهسپار است که حاصلش به شکاف فزاینده میان جوامع و انسان‌ها می‌انجامد.

♦ **مطالعات تجربی:** بازکاوی تحولات عینی دانشگاه‌ها چه در عرصه پردیس‌های دانشگاهی، نظام‌های آموزشی و حتی اسناد بین‌المللی درصدد جهت دهی به مسیر پیش روی نظام‌های آموزش عالی هستند، می‌تواند درک روشن‌تری از وضعیت حال و احتمالاً آینده آنها فرا روی ما قرار دهد.

• دیرینه شناسی پدیده جهانی شدن

شاید بتوان دیرینه عصر سیاره‌ای را از زمانی آغاز کرد که انسان خردورز در سراسر کره خاکی از جمله در جزایر اقیانوس آرام پراکنده شد. از حدود ده هزار سال پیش «جوامع تاریخی» با نابودسازی بخش زیادی از «جوامع نخستین» شکل گرفتند. به این ترتیب، جوامع کوچک با یک دگردیسی اجتماعی به شهرنشینی برخورداری از کشاورزی، شهر، حکومت، تقسیم کار، طبقات اجتماعی، جنگ، برده‌داری، مذاهب و تمدن‌های بزرگ تبدیل شدند که به زور لشکرکشی عرصه‌ای جهانی می‌یافتند.

مهم‌ترین تحولات این دوران را می‌توان چنین برشمرد:

- ◆ رخداد ماجراجویی‌های دریایی و رهسپار شدن به دورترین نقاط جهان
- ◆ شکل‌گیری مذاهب فراگیر که رسالتی بشری داشتند.
- ◆ در سده میانی اگر چه شرق و غرب هنوز تاریخ مشترکی را دنبال نمی‌کنند اما مبادلات کالاهایی نظیر سبزیجات، میوه‌جات، و حیوانات اهلی، سنگ‌های قیمتی و ادویه از شرق به غرب جریان داشت.

به این ترتیب دو پدیده «جهانی شدن» شکل گرفت:

♦ یکی از سلطه، استعمار و گسترش غرب حکایت داشت و به جهانی شدن سلطه سیاسی استعمار انجامید.

♦ و دیگری بر مبنای اندیشه‌های انسان گرایانه، رهایی بخشو آگاهی جمعی بشری شکل گرفت و با خود انتقادی پدید آمده در درون تمدن غربی در حال گسترش آغاز شد.

جهانی شدن در آموزش عالی: بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها (مفاهیم)

استروم کیست (2007) «بین‌المللی شدن» را به مثابه پاسخی به جهانی شدن قلمداد می‌کند.

فضال ریزوی (2007): استاد دانشگاه ایلینویز که مدیریت مطالعات جهانی در برنامه‌های آموزشی را بر عهده دارد، در این زمینه می‌نگارد:

آموزش به گونه‌ای ژرف در فرایند کنونی جهانی شدن درگیر شده است. اگر چه هنوز توافق اندکی در مورد مسیری که جهانی شدن را به سیاست‌های آموزشی و عملکرد آن پیوند می‌زند، وجود دارد، اما این موضوع ورد زبان اندیشه پردازان آموزشی شده است. بخشی از این کمبود توافق ناشی از این واقعیت است که جهانی شدن مفهومی پرمجاده است که برای در برگرفتن تمامی قلمروهای گفتمان‌های آکادمیک و مردمی به کار برده می‌شود. جهانی شدن مفهومی است که تقریباً برای تشریح بسیاری از جنبه‌های زندگی معاصر به کار برده می‌شود: از مسائل حاشیه‌ای سرمایه‌داری کنونی گرفته تا کاهش قدرت ملت- دولت‌ها، اوج‌گیری سازمان‌ها و شرکت‌های فراملی، پیدایش فرهنگ جهانی که به چالش با سنت‌های بومی می‌پردازد و انقلاب اطلاعات و ارتباطات که موجب چرخش سریع اندیشه‌ها، پول و مردم شده است. واژه «جهانی شدن» به پوششی بدل شده که در برگیرنده برخی از تغییرات است که موجب دگرگونی جهان در طول سه دهه اخیر شده است.

تعاریف جهانی شدن - بین‌المللی شدن

- ◆ گوری روزنبلیت و همکاران (2007) در این زمینه نگاشته‌اند: «این دو واژه توجه را به واقعیت کتمان ناپذیری جلب می‌کند که محدوده‌های آن نظام‌های ملی بودند که به طور فزاینده‌ای با گرایش‌های مشترک بین‌المللی به چالش واداشته می‌شوند (Scott, 1998; Enders & Fultom, 2002; Vanderwende, 2002; Teichler, 2004; Cited by Rosenbilt et al., P.379)
- ◆ کازوهیرو ابوچی (2005)، با لازم و متعدی پنداشتن فعل «جهانی شدن»، وجه متعدی آن را «مفهومی تاریخی» توصیف می‌کند که در ملتی دارای سلطه در نظم بین‌المللی بروز کرد؛ وجه لازم آن را دنباله‌روی «ملت‌های کوچکتر» از «ملت‌های بزرگتر» می‌پندارد.
- ◆ استروم کیست (2007) جهانی شدن و بین‌المللی شدن جهانی شدن را به چالش برای ورود به عرصه رقابت‌های اقتصادی جهانی شدن تلقی می‌کند و بر این باور است که در سطوح دانشگاهی، جهانی شدن از سوی اندیشه پردازان دانشگاهی به «بین‌المللی شدن» تعبیر می‌شود که نه تنها بر برنامه‌های دانشگاهی، اعضای علمی و دانشجویان تأثیر می‌گذارد، بلکه حتی موجب تغییرات ساختاری نیز می‌شود.
- ◆ ویلیام مری من و آگوستین نیکولتی (2008)، جهانی شدن را فرایند افزایش ارتباطات میان جوامع به گونه‌ای که رخدادی در یک بخش از جهان اثرات فزاینده‌ای برای ملت‌ها و جوامع در نقاط دور از آن دارد.

جمع‌بندی

تأملی بر تعریف‌های یاد شده نشانگر ابهام در مفهوم پردازی جریان دوگانه‌ای است:

♦ آموزش آزاد و پرورش ماهیت بشری، اهداف عالی برخی نهادهای آموزش عالی را تشکیل می‌دهند.

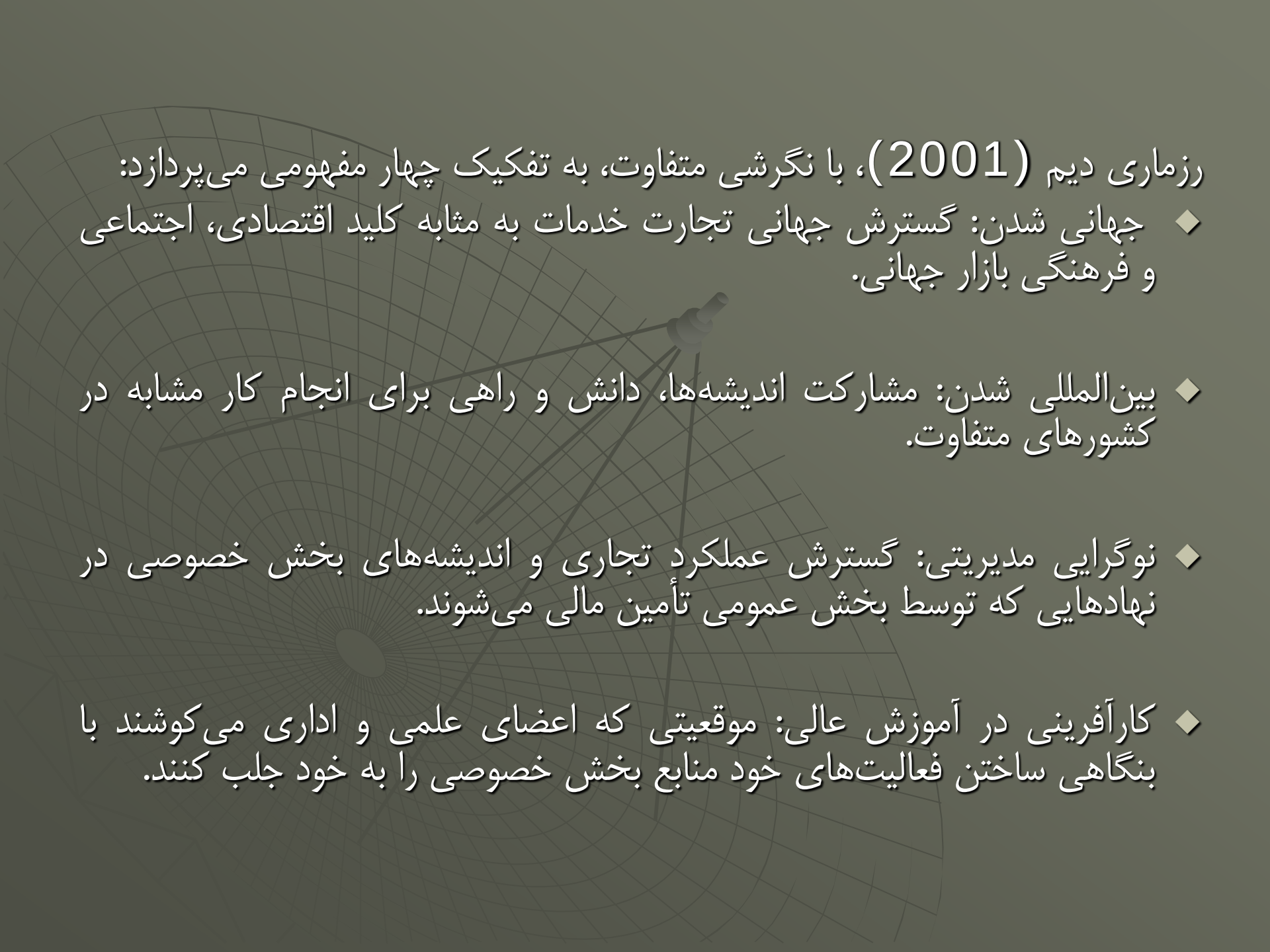
♦ مهارت آموزشی حرفه‌ای و پاسخگویی به تقاضای بازار شکل دهنده ماهیت برخی دیگر از نهادهای آموزش عالی است.

پایا استفانو (2005)

◆ رویکرد شهروند جهانی نئولیبرال (مشارکت فعالانه در یگانه بازار جهانی سرمایه‌داری)

◆ رویکرد شهروند جهانی بنیادی (چالش‌گر در مقابل حکومت‌ها و ساختارهای شرکتی)

◆ رویکرد شهروند جهانی دگرگون‌ساز (در تلاش ارتباط و همبستگی با جامعه بشری عادلانه، مردم سالار و پایدار).

-
- رزماری دیم (2001)، با نگرشی متفاوت، به تفکیک چهار مفهومی می‌پردازد:
- ◆ جهانی شدن: گسترش جهانی تجارت خدمات به مثابه کلید اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بازار جهانی.
 - ◆ بین‌المللی شدن: مشارکت اندیشه‌ها، دانش و راهی برای انجام کار مشابه در کشورهای متفاوت.
 - ◆ نوگرایی مدیریتی: گسترش عملکرد تجاری و اندیشه‌های بخش خصوصی در نهادهایی که توسط بخش عمومی تأمین مالی می‌شوند.
 - ◆ کارآفرینی در آموزش عالی: موقعیتی که اعضای علمی و اداری می‌کوشند با بنگاهی ساختن فعالیت‌های خود منابع بخش خصوصی را به خود جلب کنند.

به هر حال، همانگونه که بسیاری از اندیشه پردازان این قلمرو تأکید می‌کنند بدون داشتن فهم درست و روشنی از این مفاهیم [جهانی شدن - بین‌المللی شدن آموزش عالی] نمی‌توان به بررسی آثار و پیامدهای مفهومی گنگ و در نتیجه کنشی مناسب در قلمرو آن پرداخت. موک (2007)، برای برخورداری از فهم روشن و درست از این مفاهیم و سپس به عرصه کنش وارد شدن پرسش‌های زیر را مطرح می‌کند:

- ◆ به سود چه کسی آموزش عالی باید بین‌المللی شود؟
- ◆ برای چه هدفی آموزش عالی بین‌المللی شود؟
- ◆ چرا بین‌المللی شدن باید به مثابه دستور کار اصلی دانشگاه معاصر قرار گیرد؟
- ◆ آیا بین‌المللی شدن برای دانشجویان و سایر ذینفعان جامعه اهمیت دارد؟
- ◆ هدف وجودی دانشگاه‌های کنونی چیست؟
- ◆ ما به چه نوع آموزش دانشگاهی باید باور داشته باشیم و خود را نسبت به آن متعهد بدانیم؟ (Mok, 2007: 437).

راجر گودمن: مفهوم «کوکو سایکا»
جهانی شدن به مد روزترین مفهوم در گفتمان علوم اجتماعی در
۱۵ سال گذشته بدل شده است و مجموعه‌ای از واژه‌ها نیز همراه
با این واژه مورد استفاده قرار می‌گیرند از جمله: «فراملیتی
شدن»، «مک دونالدی شدن»، «کوکا کولائی شدن»،
«بومی شدن» و «جهانی - بومی شدن»
ویکتور ترنر انسان شناس (۱۹۷۴) آن را «نماد آوای چندگانه»
می‌نامد.

دیدگاه‌های نهادهای بین‌المللی در زمینه جهانی شدن و آثار و پیامدهای آن بر نظام‌های آموزش عالی

الف- یونسکو:

♦ **عرصه مفهومی:** تمایز میان جامعه دانش و جامعه اطلاعاتی

♦ **عرصه کنش:** در این سازمان دوگانگی شگفت‌انگیزی را شاهد هستیم. این دوگانگی می‌تواند ناشی از همان مشکلاتی باشد که دانشگاه‌ها در مسیر تجاری شدن با آن روبرو هستند و این در حالی است که جان دانیل مدیر کل آموزش یونسکو بر مفهوم «کمونیسم علمی» پای می‌فشارد.

ب- بانک جهانی

چرخش سیاست‌های بانک جهانی از سرمایه گذاری در آموزش پایه به سرمایه گذاری در آموزش عالی

♦ آموزش پایه و متوسطه زمانی می‌تواند از کیفیت و اثربخشی برخوردار باشند که نظام آموزش عالی بتواند، نیروی انسانی کارآمدی را برای این سطوح تأمین کند.

♦ تغییرات پدید آمده در عرصه اقتصادی جهان و دانش بر شدن نهادهای اقتصادی که به تعبیر کارشناسان این بانک ناشی از پدیده جهانی شدن است به فزونی یافتن نقش نهادهای تولید علم و در نتیجه دانشگاه‌ها به مثابه پیشروترین اردوگاه تولید علم می‌انجامد.

♦ «پشتیبانی مداوم حکومت از آموزش عالی»، به دلیل بازده‌های اجتماعی «اثرات القایی»، «فقرزدایی»، و «ساماندهی و ایجاد انگیزش» امری ضروری است.

♦ جنبه‌های اجتماعی و انسانی آموزش

♦ کالای عمومی جهانی

♦ «بهینه ارزیابی نکردن سرمایه گذاری خصوصی در آموزش عالی»

پ-سازمان جهانی تجارت: موافقتنامه عمومی تجارت و خدمات

جدول ۱: اثرات کاربست موافقتنامه عمومی تجارت خدمات

منفی	مثبت
• خطر افت کیفیت و اعتبارسنجی • افزایش نابرابری در دسترسی به آموزش عالی • تهدید و تحدید نظام‌های ملی آموزش عالی • ایجاد فرصت برای مسئولیت‌گریزی بخش عمومی در انجام کارویژه‌های اصلی آن • کاهش و / یا از میان رفتن سنت‌های دیرین آکادمیک از جمله همکاری‌های علمی غیر تجاری • مک‌دونالدی شدن نظام‌های آموزش عالی و کاهش تنوع و تکثر و نوآوری در دانش بشری • به خطر افتادن «اموال عمومی جهانی» • به خطر افتادن استقلال نهادی، آزادی آکادمیک و امنیت شغلی • کاهش انگیزه در انجام پژوهش‌های بنیادی • کاهش انگیزه در انجام کارویژه «خدمات اجتماعی» دانشگاه‌ها • همسویی دانشگاه با تقاضای ابزارگرایانه بازار • سلطه تجارت بر نظام‌های آموزش عالی	• افزایش کمی دسترسی به آموزش عالی • جذب سرمایه‌های خارجی برای سرمایه‌گذاری در بخش آموزش عالی • افزایش تحرک دانشجویان و اعضای علمی • تجاری سازی و افزایش منابع بخش آموزش عالی

تجربیات دانشگاه‌های معتبر جهانی در عصر جهانی شدن

- ♦ مأموریت‌های خود را در سه کارویژه اساسی آموزش، پژوهش و خدمات اجتماعی دنبال می‌کنند.
- ♦ آموزش و پژوهش برای خدمت به جامعه و منافع عمومی جهانی است
- ♦ فلسفه وجودی این دانشگاه‌ها بیشتر گرایش به الگوی همبستگی دارد تا ناپلئونی
- ♦ همکنشی اجتماعی

تجربیات کشورهای توسعه یافته

۱. اتحادیه اروپا

بیانیه بلونیا اروپا بیش از آنکه به فرایند جهانی شدن بیانیدشد به بین‌المللی شدن می‌اندیشد

افزایش تحرک دانشجویان در قاره اروپا موجب تنوع و تکثر و رواج دگراندیشی می‌شود جاذبه لازم را نیز برای جذب دانشجویان خارجی به دست می‌آورد.

پیش نیازهای ورود به قلمرو بین‌المللی شدن
♦ افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی به گونه‌ای که، دست کم، قابل رقابت در عرصه منطقه‌ای باشد.

♦ تنوع بخشی به نهادهای آموزشی برای افزایش توان همگرایی ساختاری

♦ لزوم برخورداری از انعطاف پذیری نظام ملی آموزش عالی

♦ ضرورت گسترش هم‌کنشی‌های بین‌المللی

♦ مشخص شدن وضعیت بخش عمومی و خصوصی.

ایالات متحده آمریکا

حدود ۴ دهه است که در اندیشه جهانی سازی نظام آموزش عالی خود می باشد.

نقش بخش عمومی و یا به عبارتی نقش دولت مرکزی و ایالت ها در برنامه ریزی کلان و تخصیص منابع مناسب برای آموزش است.

صرفاً سالانه مبلغ ده میلیارد دلار برای اصلاح نظام آموزشی در روند جهانی شدن خود صرف می کند.

ایالات متحده بر تغییر نگرش ها، ارزش ها و باورها و تغییر سپهر اندیشه ای نظام آموزشی خود پای می فشارد و در واقع به نوعی «توسعه سازمانی» در این نظام می اندیشد. تغییر در الگوهای برنامه های درسی توصیه می شود:

- گنجاندن آموزش جهانی در برنامه های آموزشی؛
- افزایش آموزش ضمن خدمت آموزشگران؛
- انجام پژوهش های آموزشی در مورد آموزش جهانی؛
- پرداخت حقوق مناسب به آموزشگران؛
- حفظ شئون اجتماعی آموزشگران؛
- و بالاخره در اختیار داشتن فناوری های نوین ارتباطاتی و استفاده بهینه از آن.

تجربیات کشورهای در حال توسعه: تایوان، چین، ژاپن، سنگاپور و مالزی

◆ تغییرات عمده‌تاً از بالا به پایین است

◆ گرایش به تغییرات مدیریتی و ساختاری در دانشگاه‌های کشورهای آسیایی تمایل به از میان برداشتن الگوهای مدیریت مشارکتی و جایگزین کردن الگوهای مدیریت اقتدارگرا و دیوان سالار دارد.

◆ کاهش بار مالی دولت،

◆ مسیر رقابت پذیری: تقلید و کپی کردن

◆ تغییر در راهبردهای آموزشی و یادگیری:

◆ «توسعه تمامیت فردی»

◆ «تفکر خلاق و نقاد»

◆ «مسئله محور ساختن آموزش»

وضعیت کشورهای جهان سوم در فرایند جهانی شدن

- ◆ ناهمگرایی میان اهداف حکومت و اعضای علمی دانشگاه‌ها
- ◆ نبود تفاهم و ارجاع در مفهوم جهانی شدن - بین المللی شدن؛
- ◆ نامتناسب بودن تغییرات با زمینه‌های موجود در دانشگاه‌های این کشورها؛
- ◆ ناهم‌سویی میان برنامه‌ریزان ملی آموزش و اعضای علمی؛
- ◆ فرایند تصمیم‌گیری از بالا به پایین و نبود یا کمبود مشارکت ملی؛
- ◆ فشارهای ناشی از سیستم حاکم اقتصادی جهان بر این کشورها و ...

تحلیل و جمع‌بندی پایانی

جهانی شدن به مفهوم مبادله

لینت شولتز (2007): «رویکرد نئولیبرال، به سلطه بازار جهانی واحد و اصول تجارت آزاد فراملی می‌اندیشد. از چنین چشم‌اندازی، شهروند جهانی کسی است که مشارکت موفقیت‌آمیزی در اقتصاد آزاد زیر هدایت «سرمایه‌داری و فناوری» دارد. (Shultz, 2007: 249)

در واقع، جهانی شدن بر مبنای چنین رویکردی را می‌توان در دو محور «رقابت» و «پول» خلاصه کرد یا بهتر بگوییم رقابت در کسب ثروت.

جهانی شدن به مثابه امری فرهنگی و نهادی

◆ «برگستره آگاهی فرهنگی»

◆ افزایش هم‌کنشی

◆ تکثر و تنوع و حفظ محیط زیست به مثابه زیست بوم جامعه بشری پای می‌ورزد.

◆ جامعه بشری سرنشینان یک کشتی هستند که سرنوشت واحدی را رقم می‌زنند.

بین المللی شدن دانشگاهها

تفاوت نظری و عملکردی را در چند سطح می توان به خوبی دید.

♦ **عرصه جهانی:** رویکرد کالایی سازی و تجاری سازی دانش و در نتیجه نهادهای تولید دانش

♦ **عرصه منطقه ای و ملی:** برای شانه خالی کردن از زیربار مسئولیت بخش عمومی در کشورهای در حال توسعه

♦ **عرصه سازمانی و فردی:** اگر چه در قلمرو سازمانی، خصوصی سازی و شرکتی سازی نهادهای تولید علم منجر به برخورداری از استقلال بیشتر از طرف حکومت ها می شود. اما جذب منابع خصوصی که التزامی به منافع عمومی ندارند، نیازمند همسویی نهادهای علمی با بازار و یا حتی صنعت می شود.

جدول شماره ۲: مقایسه وضعیت کنونی آموزش عالی در فرایند جهانی سازی / جهانی شدن

مفهوم	جامعهٔ دانش	جامعهٔ اطلاعاتی	وضعیت آموزش عالی ایران در فرایند جهانی شدن / جهانی سازی با رویکرد آسیب شناسی
رویکردهای آموزش و یادگیری	♦ آزادی علمی ♦ تفکر خلاق و نقاد ♦ دگر اندیشی ♦ تأکید بر تنوع و تکرر ♦ کالای عمومی ♦ اخلاق و منش آکادمیک ♦ آموزش دانشجو محور ♦ آموزش مبتنی بر پژوهش	♦ علم در اختیار بازار صنعت (کاربردی) ♦ تفکر کاربردی و سود جویانه ♦ تأکید بر همسان سازی (مک دونالدی) و یکسان اندیشی ♦ استاندارد سازی ♦ کالای خصوصی ♦ اخلاق و منش بازار ♦ مهارت آموزی ♦ آموزش مبتنی بر فناوری	♦ فاقد فلسفه و رویکرد آموزشی ♦ یاد دهی به جای یادگیری ♦ افزایش حجم دانش ناکارآمد به جای افزایش مهارت یادگیری ♦ ناکارآمد در مقابل حل مساله ♦ غیر کاربردی و غیر آکادمیک بودن آموزش ♦ علم در انقیاد دیوان سلاری دولتی ♦ آموزش برای کسب مدرک ♦ آموزش استاد محور ♦ آموزش کالای دولتی
تعهدات اجتماعی و فرهنگی	♦ هم کنشی اجتماعی در عرصه جهانی ♦ انسجام اجتماعی ♦ حفظ محیط زیست، سلامت و بهداشت ♦ تنوع و تکرر فرهنگی ♦ انسان اندیشمند ♦ گفتگوی تمدن‌ها ♦ آزادی‌های بنیادی ♦ کمونیسیم علمی	♦ کشش فردی و ابزاری ♦ رقابت اقتصادی ♦ تلاش برای افزایش رشد و بهره‌وری ♦ یکسان سازی و همسان سازی فرهنگی ♦ انسان اقتصادی ♦ تخاضم تمدن‌ها ♦ آزادی‌های اقتصادی ♦ سرمایه‌داری آکادمیک	♦ کسب مدرک بالاتر ♦ بی‌هنجاری ♦ بی‌هدفی ♦ رقابت مدرکی ♦ تلاش برای نمره برتر ♦ کپی برداری ♦ منولوگ تمدن‌ها ♦ انسان با مدرک ♦ تلاش برای دستیابی به محیط اجتماعی مناسب‌تر
دانشجو	♦ بازیگر عرصه دانش و ذینفع آن ♦ یادگیرنده، پرسشگر ♦ خلاق و نقاد و توانمند ♦ توسعه تمامیت فردی ♦ رهبران آینده جامعه	♦ مشتری و صاحب سرمایه ♦ ماهر و کارآمد ♦ توسعه مهارت‌های فنی فردی ♦ کارگران آینده بازار	♦ برنده در عرصه رقابت کنکور ♦ حافظ دانش نه چندان روز آمد ♦ کپی بردار ♦ ماهر در تست زنی ♦ بیکار آینده
استاد	♦ عامل و واسطه تولید دانش ♦ در جستجوی حقیقت ♦ همراه و در کنار دانشجو	♦ مقاطعه کار و دلال دانش ♦ در جستجوی بنگاه و پول ♦ همراه و در کنار سرمایه دار	♦ یاددهنده دانش نه چندان روزآمد ♦ در جستجوی ارتقا رتبه اداری ♦ بالاسر دانشجو
دانشگاه	♦ نهاد عمومی در خدمت جامعه و جهان	♦ نهاد خصوصی در خدمت بازار و تولید سود ♦ بنگاه دانش	♦ نهادی دولتی یا نیمه دولتی در خدمت تولید مدرک ♦ دبیرستانی بزرگ تر
آموزش عالی	♦ کالای عمومی ♦ برای جامعه پذیری و خدمات اجتماعی ♦ در مسیر منافع ملی و جهانی ♦ قابلیت توسعه پذیری ♦ ابزاری برای ایجاد عدالت اجتماعی	♦ کالای خصوصی ♦ برای به دست آوردن شغل ♦ در مسیر منافع بنگاه ♦ با قابلیت گسترش پذیری ♦ ابزاری برای ایجاد رقابت اقتصادی	♦ کالای بی هویت ♦ برای دست یابی به محیط اجتماعی بازتر ♦ در مسیر منافع فردی و شخصی ♦ با قابلیت گسترش پذیری ♦ انبار ذخیره بازار کار ♦ نهاد به تأخیر انداختن تقاضای کار

جدول شماره ۳: مقایسه وضعیت کنونی آموزش عالی در فرایند جهانی سازی / جهانی شدن

مفهوم	جامعه دانش در پارادیم بین المللی شدن	جامعه اطلاعاتی در پارادیم بین المللی سازی	وضعیت آموزش عالی ایران در فرایند جهانی شدن / جهانی سازی با رویکرد آسیب شناسی
♦ عرصه کنش جهانی	♦ تعامل آزاد نهادهای علمی در عرصه ملی بین المللی	♦ آزادی کنش گران نوین تأمین کننده آموزش عالی	♦ پردیس دانشگاه، بی نیاز از تعامل با سایر نهادهای ملی و بین المللی، درون نگر و درون گرا
♦ استقلال نهادی	♦ دانشگاه به مثابه خرد منفصل جامعه و برخوردار از استقلال نهادی	♦ دانشگاه به مثابه کارگزار (کارآفرین) بازار و صنعت، مستقل از نهادهای بخش عمومی، در انقیاد بخش خصوصی	♦ صف ستاد دولتی آموزش عالی ♦ در انقیاد بخش دولتی ♦ خودگردانی مالی
♦ پاسخگویی	♦ پاسخگو به جامعه و نیازهای آن	♦ محاسبه گری جایگزین پاسخگویی به بازار و صنعت	♦ بی نیاز به پاسخگویی به ذینفعان، جامعه و بازار
♦ تنوع بخشی به منابع مالی	♦ بهره گیری از سرمایه های خیرخواهانه و غیر انتفاعی	♦ شرکتی شدن، تجاری سازی دانش و آموزش، همراهی با شرکتهای تأمین آموزش عالی و ... ♦ وام های بین المللی	♦ بهره گیری از درآمد خانوارها
♦ رقابت پذیری	♦ نوآوری در اندیشه	♦ در عرصه تولید سود و کسب درآمد	♦ در گسترش بی رویه دسترسی در بخش دولتی و غیر دولتی محدود به گستره ملی
♦ مدیریت اثربخش	♦ مشارکتی و ادهوکراتیک	♦ دیوان سالار، سیاسی و بازار	♦ دیوان سالار سنتی
♦ رهبری	♦ همبستگی؛ تأکید بر دستیابی به حقیقت و هم کنشی اجتماعی	♦ ناپلونی؛ تأکید بر دانش کاربردی و کنش ابزاری	♦ در ابهام
♦ استاندارد سازی	♦ بر مبنای ارزشهای مشترک جهانی؛ زندگی بهتر، حفظ محیط زیست و ...	♦ بر مبنای ارزشهای بازار، پول، سود بیشتر، درآمد بیشتر	♦ بر مبنای مقررات و آیین نامه های دولتی
♦ بین المللی شدن	♦ گردش آزاد اطلاعات ♦ افزایش توان تحرک دانشجو و استاد ♦ افزایش همکاری های علمی و پژوهشی ♦ دستیابی برابر به اطلاعات ♦ افزایش تنوع جنسیتی، قومی، نژادی، فرهنگی و ملیتی	♦ ایجاد پردیس های مجازی برای کسب درآمد ♦ چرخش اطلاعات بر مبنای کسب سود بیشتر ♦ همکاری علمی در راستای کسب منافع ♦ دانش در اختیار کسی که بهای آن را می پردازد ♦ تنوع در چگونگی عرضه به ویژه به صورت فرامرزی	♦ افزایش دستیابی به آموزش عالی بی تناسب و بی کیفیت ♦ گسترش آموزش های نیمه حضوری ♦ رقابت در دستیابی به رتبه های منطقه ای ♦ رشد نامتوازن جنسیتی، رشته ای ♦ بی نیاز از تعاملات بین المللی ♦ تلاشی در تولید مقالات ISI ♦ ایجاد پردیس های کوچک و دور افتاده ♦ تلاش برای بومی سازی دانشجویان ♦ عدم دسترسی به اطلاعات

جدول شماره ۴: مقایسه وضعیت کنونی آموزش عالی در فرایند جهانی سازی / جهانی شدن

مفهوم	جامعه دانش در پارادیم بین المللی شدن	جامعه اطلاعاتی در پارادیم بین المللی سازی	وضعیت آموزش عالی ایران در فرایند جهانی شدن / جهانی سازی با رویکرد آسیب شناختی
خصوصی سازی	- افزایش سرمایه گذاری در آموزش عالی - افزایش رقابت پذیری در عرصه کیفیت - افزایش استقلال و آزادی آکادمیک - افزایش دسترسی به آموزش عالی - برخورداری از منابع مالی ملی و جهانی در جهت تولید کالای عمومی - افزایش گستره آزاد اندیشی و دگراندیشی	- افزایش نقش پول و سرمایه در آموزش عالی - کاهش نقش بخش عمومی به مثابه نماینده مردم - کالایی و تجاری سازی آموزش عالی - تلقی آموزش عالی به مثابه کالای خصوصی - کاهش قلمرو ملی آموزش عالی - گسترش عرصه کنش کنش گران نوین برای ارائه آموزش برای کسب سود - افزایش دسترسی طبقات برخوردار	- افزایش سرمایه گذاری دانشجو و خانوارهای آنها - کاهش سهم دولت در تأمین منابع مالی - سرایت تصدی گری دولتی به بخش غیردولتی - افزایش بی رویه و بی تناسب دسترسی - شکل گیری و گسترش بخش غیر دولتی - شکل گیری رانت های غیر دولتی - تمکین به تقاضای اجتماعی و سیاسی
آزادسازی، تمرکز زدایی، و مقررات زدایی	- رهایی از چنبره انقیاد دیوان سالاری حکومتی - تصمیم گیری مشارکتی و تعاملی - سیاست زدایی از قلمرو تولید دانش - رهایی از مقررات دست و پاگیر بخش عمومی - افزایش گستره استقلال و آزادی آکادمیک - بهره گیری از تمامی توان بالقوه ملی و بین المللی	- تلاش برای همسان سازی و استاندارد سازی آموزش عالی براساس رویکرد نئولیبرال - هموار سازی مسیر گسترش آموزش عالی - انتشاعی - کاهش نقش ملت- دولتها در نظام آموزش عالی - سوق دادن نظام های آموزشی به سوی کنش ابزاری - آموزش نیروی کار مورد نیاز جهان سرمایه داری	- تمرکز زدایی در سیاست گذاری و برنامه ریزی - تمرکز گرایی در اجرا - افزایش مقررات دیوان سالار سنتی - سیاست زدگی - تصمیم گیری و برنامه ریزی متمرکز از بالا به پایین - نیمه آزاد سازی در خودگردانی مالی - همسویی با استاندارد سازی بی برنامه - عدم بهره گیری از توان بالقوه ملی و بین المللی - شکل گیری نهادهای موازی تصمیم گیری

اصلاحات راهبردی پیشنهادی

◆ اصلاحات رقابت - محور

◆ اصلاحات مالی - محور

◆ اصلاحات عدالت - محور

اصلاحات راهبردی پیشنهادی

- ♦ تبیین و کار بست فلسفه آموزش و آموزش عالی بر مبنای تفاهم و خرد جمعی جامعه علمی ایران و الگوی توسعه ملی مشخص
- ♦ تغییر فرهنگ یادگیری (با تأکید بر توسعه تمامیت فردی)
- ♦ تمرکززدایی
- ♦ استاندارد سازی:
- ♦ الف - در سطح درون دادها
- ♦ ب - در سطح برون دادها
- ♦ پ- بهبود مدیریت منابع آموزشی و انسانی:
- ♦ ایجاد اتحادیه‌های دانشگاهی برای «توسعه اعضای علمی»
- ♦ ساماندهی وضعیت تربیت معلم و دبیر
- ♦ ایجاد دفاتر «دانشگاه پژوهی» در دانشگاهها
- ♦ ایجاد جذابیت حرفه‌ای : حقوق مناسب، حفظ شئون اجتماعی
- ♦ ایجاد زیر ساخت‌های آموزشی مناسب
- ♦ ت - در سطح فرایندها
- ♦ تنوع بخشی به نهادهای آموزشی و ایجاد سیستم چند پایه آموزش عالی:
- ♦ کالج‌های عمومی
- ♦ دانشگاه‌های کاربردی
- ♦ دانشگاه‌های برجسته پژوهشی
- ♦ ایجاد توازن میان کار ویژه‌های دانشگاه: آموزش، پژوهش و خدمات اجتماعی و یا تولید، توزیع، انتشار و ترویج دانش
- ♦ شناور شدن در محیط بین الملل
- ♦ ساماندهی به آموزش از راه دور

اصلاحات راهبردی پیشنهادی

- ◆ تأمین و تخصیص منابع مالی لازم متناسب با گسترش کمی آموزش عالی است.
- ◆ تخصیص بهینه منابع مالی اختصاص داده شده با رعایت اصول کارایی - محور و عدالت - محور است.
- ◆ شفاف سازی هزینه‌ها و درآمدهای آموزش عالی
- ◆ ایجاد سازوکارهای لازم برای تعیین سهم دانشجو و خانواده او در تأمین منابع آموزش عالی
- ◆ مشخص ساختن نقش و سهم بخش خصوصی در آموزش عالی

اصلاحات عدالت - محور

هدف از انجام اصلاحات عدالت - محور افزایش فرصت‌های برابر اقتصادی است که از جمله کار ویژه‌های آموزش عالی است. اجرای این اصل در شرایط کنونی که دانش به عنوان یکی از منابع اصلی تولید ثروت در جهان تلقی می‌شود بیش از پیش ضروری می‌نماید.

سیاست‌های پیشنهادی بر مبنای اصلاحات راهبردی

سیاست‌های پیشنهادی	راهبردهای رقابت محور
• انسجام بخشیدن عملی به نظام آموزشی کشور بر مبنای فلسفه و اهداف روشن مبتنی بر تعالی انسان. • فعال ساختن نهاد ملی نظام آموزش کشور به مثابه یگانه نهاد تصمیم‌گیر در امر آموزش ملی با رویکردی علمی و روزآمد. • حذف و یکپارچه سازی نهادهای موازی در امر تصمیم‌گیری در نظام آموزشی کشور. • ایجاد مخزن اندیشه‌ای (Think Tank) برای انجام پژوهش و پایش و ارزیابی مستمر در قلمرو نظام ملی آموزش کشور. • ایجاد لایه تصمیم‌ساز (Knowledge Broker) در فرایند تصمیم‌گیری نظام آموزشی به منظور پژوهش محور ساختن تصمیم‌گیری با رویکردی علمی.	تبیین و کاربست فلسفه آموزش و آموزش عالی
• تغییر بنیادی نظام ارزیابی دوره‌های تحصیلی کشور در سطوح مختلف آموزشی. • تأکید بر نقش آموزش‌های عمومی و وارد ساختن فرهنگ یادگیری یادگیری در نظام آموزشی کشور. • ساماندهی نظام سنجش و گزینش دانشجو به صورت مرحله‌ای و با توجه به استقلال دانشگاه‌ها [جداسازی سنجش از گزینش].	تغییر فرهنگ یادگیری
• کاهش تصدی‌گری بخش دیوان سالاری کشور در امر آموزش کشور. • انجام تمهیدات لازم برای آماده سازی نهادهای آموزشی کشور برای برخورداری از استقلال آکادمیک. • مشارکت دادن کلیه ذینفعان امور آموزشی در فرایند تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی آموزشی. • سیاست‌زدایی در امر تصمیم‌گیری برنامه‌ریزی امور نظام آموزش ملی.	تمرکززدایی
• پایش و ارزیابی دقیق از وضعیت آموزشگران کشور به ویژه آموزشگران دوره‌های ابتدایی و متوسطه. • تدوین منابع آموزشی [ابتدایی، متوسطه] با رویکرد علمی و دانش روزآمد و توسط افراد برخوردار از صلاحیت‌های لازم. • روشن ساختن وضعیت برنامه‌ریزی درسی در نظام دانشگاهی کشور و اتخاذ تمهیدات لازم برای مشارکت حداکثری اعضای علمی دانشگاه‌ها. • ایجاد نهادهای لازم برای «توسعه اعضای هیأت علمی» (Faculty Development) بر مبنای تقاضای آنها. • بهره‌گیری از کنش پژوهی (action Research) در فرایند آموزش آموزشگران دوره‌های ابتدایی و متوسطه. • ایجاد دفاتر دانشگاه پژوهی در نهادهای دانشگاهی کشور. • افزایش متناسب درآمدهای آموزشگران کشور.	بهبود مدیریت منابع آموزشی و انسانی

سیاست‌های پیشنهادی بر مبنای اصلاحات راهبردی

سیاست‌های پیشنهادی	راهبردهای رقابت محور
• ایجاد سیستم چند پایه در نظام آموزش عالی. • ایجاد توازن میان کارویژه‌های دانشگاه با تمرکز بر فلسفه و اهداف آموزشی. • افزایش سطوح همکاری‌های بین‌المللی دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور با هم‌تایان خارجی خود به ویژه در کشورهای پیشرفته. • مبادله دانشجو و استاد در عرصه ملی و بین‌المللی. • انجام طرح‌های تحقیقاتی مشترک. • برگزاری دوره‌های مشترک با دانشگاه‌های معتبر جهانی. • تشویق نهادهای آموزش عالی و پژوهشی به افزایش اعزام اساتید برای فرصت‌های مطالعاتی و دوره‌های پسا دکتري. • تشویق دانشگاه‌ها در عملیاتی ساختن و افزایش فرصت‌های مطالعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی. • آزادسازی و مقررات زدایی (مقررات و ضوابط دیوانسالار داخلی) در آموزش‌های باز و از راه دور. • تأکید زدایی از بومی سازی دانشجویان دانشگاه‌ها.	تنوع بخشی به نهادهای آموزشی ...
• تأکید بر نقش عدالت - محور و کارایی محور آموزش عالی در برنامه‌ریزی‌های کلان آموزش عالی. • بازنگری و تخصیص بهینه منابع مالی تأمین شده برای آموزش عالی. • بازتعریف نقش و سهم بخش عمومی و خصوصی در نظام آموزش عالی. • توزیع بهینه یارانه‌های آموزشی بر مبنای رویکرد علمی و شایستگی‌ها. • کاهش فشار مالی به خانوارهای ایرانی در تأمین منابع آموزش عالی. • افزایش متوازن بودجه آموزش متناسب با رشد کمی و توسعه کیفی.	اصلاحات مالی - محور
• تلاش در ایجاد برابری افقی و عمودی در دستیابی به آموزش عالی. • گسترش فرصت‌های برابر در دستیابی به آموزش عالی. • بازنگری و اصلاحات عدالت - محور در سهمیه بندی‌های نظام آموزش عالی. • بهره‌گیری از توان ملی برای توسعه آموزش عالی و اثرات و پیامدهای آن در فقرزدایی.	اصلاحات عدالت - محور